

filmska ropotarnica: b-žanri včerašnjega dne

V *Ekranu* smo se v pričujoči rubriki lotili obdelave vseh prezrtih in pozabljenih filmov. No, vseh dobrih stvari je enkrat konec in tako kot ni dolgo trajala doba, v kateri so tovrstni filmi nastajali, bo treba zaključiti tudi tole rubriko. Naj tokrat v zadnjem prispevku na to temo povzamemo najznačilnejše žanrske predstavnike B-filma.

V prejšnjih štirih številkah *Ekrana* smo obširneje pisali o italijanskih eksplicitnih shrhljivkah, o "džungelskih" filmih, žanru najstniških upornikov in seksploataciji. Morda največji B-žanr vseh časov – znanstvenofantastične filme 50-ih smo zavestno preskočili, saj so pri Kinoteki izdali prav posebno knjigo, *Napad radioaktivnih filmov*, v kateri so filmi tistega obdobja obdelani po dolgem in počez.

Preletimo zato raje še nekaj drugih, manjših, a zato prav tako pomembnih spregledanih in pozabljenih filmskih žanrov. Za nadvse pomembna B-žanra vseh časov sta zmeraj veljala *film-noir* in shrhljivka. No, pri *filmu-noir* gre bolj za poseben filmski stil kot za žanr, pa tudi tovrstni filmi, kot so *The Killing* (1956), *The Big Combo* (1955), *The Big Heat* (1953), *Autumn Leaves* (1956) ali *Out of the Past* (1947) so dosegli takšen kulturni status, da bi težko rekli, da gre za "prezrte in pozabljene", saj so znani malodane vsakemu filmskemu zanesenjaku s povprečno razgledanostjo. Navsezadnje gre za filme, ki so bili delani v okviru znanih studiev. Korak dalje so filmi, kot sta *Detour* (1945) ali *The Devil Thumbs a Ride* (1947). Ta dva filma sta po zaslugi raznih filmskih publikacij tudi malodane že splošno znana, a sta bila delana za drobiž. Prvega je posnel izvrstni Edgar G. Ulmer, ki je znan po svoji izjavi, da filme snema kjerkoli, kadarkoli in za kakršenkoli denar. Verjeti mu je, saj je posnel lepo število filmov. Že če pogledamo po seznamu njegovih filmov, se hitro lahko spotaknete ob film, kakršen je recimo *Strange Illusion* (1945), malo znani, a izvrstni *noir*. Ravno zaradi takšnih filmov je obdobje 40-ih in

50-ih verjetno najbolj zanimivo in vznemirljivo filmsko obdobje. Ko se mu posvetite, namreč vidite, da kar mrgoli izvrstnih pozabljenih in prezrtih filmov, za katere tako širša kot kritičarska publika še slišali nista. Naj jih omenimo le nekaj: *The Missing Corpse* (1945), *The Chase* (1946), *Shock* (1946), *He Walked By Night* (1947), *Fear in the Night* (1947), *The Hitch-Hiker* (1952), *The Hidden Room* (1949).

Če je B *film noir* cvetel predvsem v 40-ih, pa lahko za shrhljivke rečemo, da so prisotne, odkar obstaja film. Med zgodnejše pomembne, a obskurne filme spadata *The Penalty* (1920) in *The Bat* (1926), a šele s filmom *White Zombie* (1932) je žanr shrhljivk začel svojo hitro rast. Vsi verjetno poznate filme, kot sta *Oporoka dr. Mabuseja* (*Der testament des dr. Mabuse*, 1932), *Vampir* (*Vampyr*, 1932), in kasnejšo serijo shrhljivk, ki jo je posnel tandem Jacques Tourneur/Val Lewton. A v tem obdobju so bile shrhljivke zelo popularne. Nekateri radi razkladajo, da naj bi bilo zlo v teh

srhljivkah prispodoba za vse močnejšo nacistično nevarnost, podobno kot naj bi bili v 50-ih ZFji le zakamuflirano svarilo pred komunizmom. No, pustimo takšno razpredanje drugim, ker konec koncev ne gre za nič kaj več kot le za to: razpredanje, namreč.

Naštejmo raje nekaj pozabljenih nepozabnih filmov tega žanra: *The Living Dead* (1934), *Revolt of the Zombies* (1936), *The Human Monster* (1939), *King of the Zombies* (1941), *The Devil Bat* (1941), *The Man With Two Lives* (1942), *The Devil's Hand* (1942), *The Corpse Vanishes* (1942). Zanimivo bi bilo vedeti, kako so si teoretiki razlagali prisotnost srhljivk po vojni, ko je bil nacizem že premagan. Morje srhljivk namreč ni usahnilo: *Devil Monster* (1946) – ki med pravimi ljubitelji preteklega šloka velja za najbolj trapast film vseh časov (Ed Wood je snemal dosti boljše filme, kot je tale), *Fall of the House of Usher* (1949), *Someone at the Door* (1950), *Ghost Ship* (1951) ... in že smo v bogatih 50-ih ... *Daughter of Horror* (1955), *Dr. Cadman's Secret* (1956), *I Bury the Living* (1957), *The Thing That Couldn't Die* (1958), *House on Haunted Hill* (1959). V 60-ih se je klasičnih srhljivk širokopotezno lotil tudi naš stari znanec Roger Corman in nam postregel s samimi izvrstnimi filmi: *House of Usher* (1960), *The Pit and Pendulum* (1961), *The Premature Burial* (1962), *Tales of Terror* (1962), *The Raven* (1963), *The Terror* (1963), *The Haunted Palace* (1963), *The Masque of the Red Death* (1964), *Tomb of Ligelia* (1965). Uf! Ja, pri Cormanu kaj drugega kot "uf!" tako ali tako ne moreš reči. V šestdesetih je še posebej treba omeniti izvrstni *Carnival of Souls* (1962), če pa imate možnost, si oglejte vsaj še *The Sadist* (1963), *Dementia 13* (1963), *Psychomania* (1963), *What!* (1963) in *The Incredible Strange Creatures Who Stopped Living and Became Mixed Up Zombies* (1964) – film z najboljšim naslovom.

Šlok filmarji so pogosto snemali brez kakršnegakoli denarja. Ni čudno torej, da so iskali lokacije, kjer bi bilo snemanje najcenejše. V Mehiki je bila konec 50-ih scena bistveno cenejša kot v ZDA.

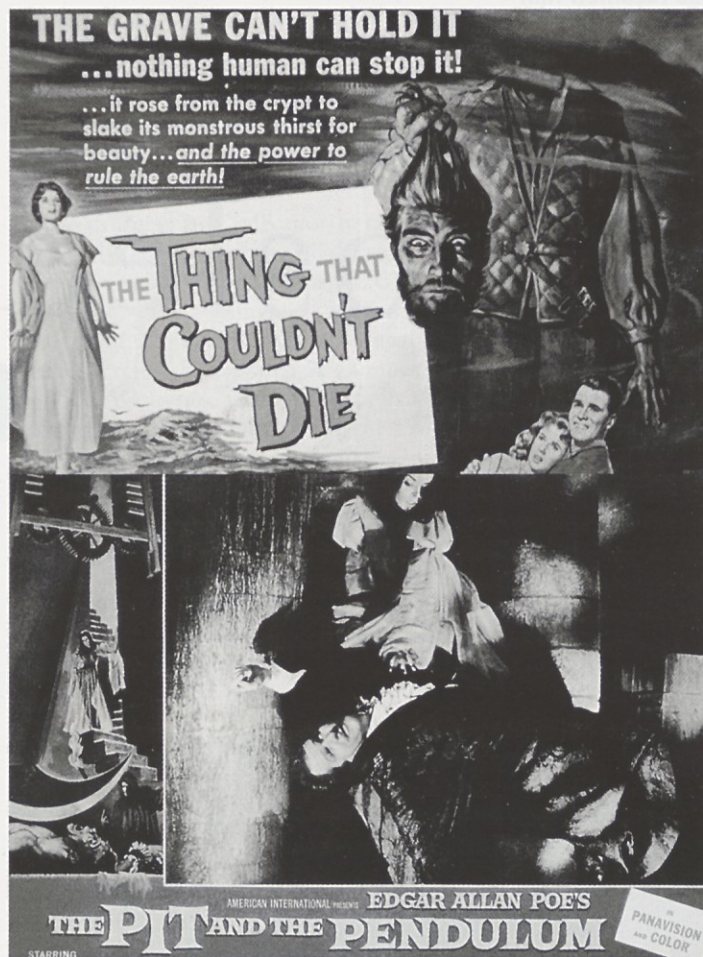
Tam so posneli celo vrsto eksploatacijskih filmčkov, ki jih imajo danes nekateri ljubitelji pritlehne cinesfilije za čisto samosvoj žanr. Najbolj znani: *The House of Terror* (1958 – *La Casa del Terror*), *The Black Pit of Dr. M* (1958 – *Misterios de Ultratumba*) in *Castle of the Monsters* (1957 – *Castillo de los Monstruos*).

V poznih petdesetih se je razvil tudi žanr, ki je danes popolnoma izumrl – gladiatorski filmi. Ti filmi so bili pogosto prepleteni z elementi mistike in fantastike, tako da se mogočni, močni gladiatorji niso spopadali samo z levi, ampak predvsem z nadnaravnimi silami. Filme je zlasti požirala ameriška mularija. In kot pribito so bili vsi ti filmi snemani za *double-bille*. Ko je propadla izvrstna domislica, ko si za ceno ene karte videl dva filma, je potonil tudi gladiatorski film. Posledice tega, da je *double-bill* šel iz mode, morajo gledalci trpeti še danes. Namesto dveh kratkih in učinkovitih 70-minutnih filmov morajo tako trpeti v nedogled pri filmih, katerim ni videti ne konca ne kraja. Posebej danes je pri sodobnem hollywoodskem filmu moč opaziti, da so filmi praviloma vsaj za 30 minut predolgi in s tem dosti bolj prazni. A stvari so se spremenile: sedaj distribucijske mreže zahtevajo od producentov tam okoli 105 minut, včasih pa so se praviloma držali lepih 70 minut.

No, gladiatorskih filmov ne snemajo več ne v krajši ne v daljši obliki. Nekaj najbolj znanih: *Sins of Rome* (1954), *Sword and the Dragon* (1956), *Hercules* (1959), *Hercules Unchained* (1959), *Goliath and the Dragon* (1960), *Caesar the Conqueror* (1961), *Atlas in the Land of the Cyclops* (1961), *Duel of Champions* (1961), *Revolt of the Barbarians* (1964), *Samson and His Mighty Challenge* (1964), *Hercules*, *Prisoner of Evil* (1964)...

Že samo filmov o Herclesu je bilo malo morje. Gre za žanr, ki od vseh filmskih žanrov spominja najbolj na Kartagino. Nekoč je bil mogočen in popularen, vsi so vedeli, da obstaja. Danes je popolnoma izginil. Teh filmov nikjer več ne predvajajo in le malokdo jih pozna.

Še en žanr, ki ga pozna le malokdo, so vesterni. Seveda tukaj ni govora o kakšnih razkošnih produkcijah, ki sta se jih šla John Ford ali Howard Hawks. Ne, vestern je bil nekoč najbolj priljubljen filmski žanr v Ameriki. Najbolj je buril domišljijo mlade fantovske publike, ki je takrat domovala v ameriških kinodvoranah. Tako kot

danes to najboljše počnejo epske vesoljske sage Georgea Lucasa.

A, jasno, tudi ti vesoljski filmi – pa čeprav posneti z visokimi proračuni in vso najsodobnejšo tehniko – v svojem bistvu niso nič drugega kot le B "kavbojke". Teh preteklih B-vesternov pa je cela gora. Dosti preveč, da bi jih sploh naštevati. Bolj kot po naslovih so tako ali tako znani po zvezdnikih, ki so igrali v njih. Šlo je za zdaj pozabljene zvezde tistega obdobja. Bili so tako priljubljeni, da se danes sploh ne moremo načuditi, kako da širša javnost izmed vseh pozna le Johna Wayna (ta je pač edini zares uspel v kasnejših večjih produkcijah in tudi drugih žanrih). Vsi ti zvezdniki so ponavadi upodabljali romantičnega kavboja, spretnega s konji, pištolo in dekleti, ter, jasno, zmeraj brezmadežno pravičnega. Najbolj znani kavboji: Gene Autrey, Smith Ballew, Tex Ritter, Roy Rogers, Ken Maynard, Tim McCoy, Tom Tyler, Harry Carey, Lane Chandler, Bill Cody, Rex Bell, Buck Jones, Hoot Gibson in Bob Steele.

Če smo že pri pozabljenih vesternih, bi seveda morali na brzino ošvigniti tudi špageti vesterne. Z denarjem s stare celine namreč vesternov ni snemal samo Sergio Leone, ampak so nastajali tudi filmi, kot so *The Ugly Ones* (1969), *Beyond the Law* (1967), *Gun Fight at Red Sands* (1963 – po mnenju mnogih je bil ta film predhodnik Eastwoodovega "tihega jezdeca") –, *Massacres at Marble City* (1964), *Adios Gringo* (1965)... Vesterne, kjer nastopajo v glavnem junaki slabega dentalnega zdravja, bi prav tako lahko nizali v nedogled. A kaj takega dosti bolje obvlada Zoran Smiljanič, tako da se bo morda te teme kdaj lotil on.

Kar se nas tiče, s tem zaključujemo pregled prezrtih in pozabljenih filmov. Z nostalgijo se spominjamo časov, ko je bila produkcija kakovostnih žanrov hiperaktivna in nadvse romantična, a tudi prihodnosti se ne bojimo. Nove tehnologije – predvsem DV – obljublajo nov razcvet poceni in pritlehnega filma – filma, kjer praviloma ni zadržkov, kjer pridejo na dan najboljše ideje. Z DV tehniko so že posneli recimo *Idiote* (*Idioterne*, 1998) in *Praznovanje* (*Festen*, 1998), vendar so to *mainstream* filmi, katerih niste mogli zgrešiti. Stavimo, da je posnetih že dosti biserov, ki so švignili mimo širše in kritičarske publike. Ki so bili zaradi svoje "tehnične inferiornosti" preprosto spregledani. Ja, prepričani ste lahko: so že posneti. Samo čakajo, da jih odkrijete. Na delo!.